

dersdeo

öğrenmenin en kolay yolu ol!

Dil ve Anlatım

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsim Soylu Sözcükler

- İsimler
- Sıfatlar
- Zamirler
- Zarflar
- Edatlar
- Bağlaçlar
- Ünlemler

Fiil Soylu Sözcükler

- Fiiller
- Fiilimsiler

İsimler

Yalnızlık, özgürlüğün iki hırçın kanadıdır.

Etrafımı hep yalnız insanlar sarmıştı.

Anne ve babası tatile çıkınca evde yalnız kalmıştı.

Bu problemi yalnız sen çözebilirsin.

Sizinle gelirim yalnız beni eve bırakmalısınız.

Son yıllarda iyice yalnızlaştı.

“Yalnızlığın Tarihi” adlı bir kitap yayımladı.

Canlı ve cansız bütün varlıkları, kavramları, hatta fiilleri de karşılayan; onları anmaya, tanımaya, birbirinden ayırmaya yarayan kelimelere **isim (ad)** denir.

ağaç, su, deniz, Hasan, Anadolu, gidiş, dönüş vb.

A. Varlıklara Veriliřlerine Göre

1. Özel İsim

Kâinata tek olan, tam bir benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan kelimelere denir.

Başlıca zel isimler:

1. İnsan isimleri: Ali, Meltem, Binbaşı Ömer, Doktor Kenan, Ankaralı Âşık Ömer...

2. Kurum, kuruluş, müessese, makam, üniversite isimleri: Yeşilay Derneğı, Türk Dil Kurumu, Ege Üniversitesi...

3. Millet, kavim, din, mezhep isimleri: Türk, Türkler, Müslüman, Musevî, Hıristiyan, İslâm...

4. Dil isimleri: Türkçe, Farsça...

5. İl, ilçe, semt, mahalle, cadde, bulvar, sokak isimleri: Eskişehir, Tepebaşı, Yenişehir, Şirinevler, Dikimevi, Atatürk Bulvarı, İki Eylül Caddesi, İnhisar Sokak...

6. Ülke ve bölge isimleri: Türkiye, Batı Almanya, Doğu Anadolu Bölgesi...

7. Kıta isimleri :Avrasya, Asya, Avrupa...

8. Deniz, okyanus, göl, akarsu, boğaz, geçit isimleri: Akdeniz, Büyük Okyanus, Van Gölü, Kızılırmak, İstanbul Boğazı, Panama Geçidi, Süveyş Kanalı...

9. Dağ, tepe, ova, yayla isimleri: Uludağ, Çukurova, Konya Ovası...

10. Gezegen ve yıldız adları: Merih, Mars, Küçükayı...

11. Kitap, gazete, mecmua, eser isimleri: Tercüman (gazetesi), Türk Dili (dergisi), Yaprak Dökümü, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi...

12. Hayvanlara takılan özel isimler: Tekir, Karabaş...

2. Cins İsim

Aynı cinsten olan varlıkların ortak isimleridir. Dilin temel kavramları cins(tür) isimleridir.

1. Vücudun bölümleri ve organ isimleri: baş, kol, el, ayak...

2. Akrabalık isimleri: ana, baba, kardeş, dayı, hala, teyze...

3. Araç, eşya isimleri: kaşık, makas, bardak, iplik, iğne...

4. Hayvan ve bitki isimleri: kedi, kartal, fındık, ceviz, kiraz...

5. Kavramlar: düşünce, hedef, zekâ, temenni...

6. İş, meslek, meslek sahibi isimleri: öğretmenlik, öğretmen, avukat, işçi, memur, futbolcu...

7. Giyecek isimleri: ceket, ayakkabı, gömlek, eldiven...

8. Yiyecek isimleri: elma, yemek, ekmek, biber...

B. Maddelerine Göre İsimler

I. Somut İsim

Beş duyardan herhangi biriyle algılayabildiğimiz, kavrayabildiğimiz varlık ve kavramların isimleridir:

su, toprak, ağaç, ses, televizyon, rüzgâr, sarı, mavi, duman, koku...

2. Soyut İsim

Beş duyudan herhangi biriyle algılanamayan, madde hâlinde bulunmayan ve zihnimizle kavradığımız veya var olduğuna (akla, ruha, sezgiye, inanca bağlı olarak) inandığımız varlıkların isimleridir:

sevinç, şüphe, tezat, Allah, cesaret, keder, korku, aşk, melek, ruh, şeytan...

C. Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

I. Tekil isim

Tek varlığı belirten ve karşılayan, yapıcı tekil olan (topluluk isimleri hariç) kelimelerdir.

2. oęul isim

Yapısında, anlamında birden çok varlığı barındıran, okluk eki almış isimlerdir. evler, fikirler, merkezler, dünyalar, kuşlar, böcekler, kelebekler, arılar...

1. Aile anlamı katar: Yarın Ahmetlere gideceğiz.
2. Benzerleri anlamı katar: Bu millet nice Fatih'ler, Kemal'ler yetiřtirecektir.
3. Aynı ismi taşıyanları belirtir: Sınıftaki Ali'ler ayağa kalsın.
4. Abartma anlamı katar: alışmak için taa Almanya'lara gitti.
5. Topluluk, soy kavramı bildirir: Türkler, Eskiřehirliiler...

3. Topluluk İsmi

Yapıca tekil, ancak anlam bakımından çoğul olan; aynı türe dahil birden çok varlığı anlatan isimlerdir. Teklerden oluşan topluluğu, çokluğu bildiren kelimelere denir.

ordu, sürü, orman, sınıf, okul, millet...

İsmin Hâlleri

I. Yalın Hâl

Bebek yan odada ağlıyordu.

Biraz sonra çay içelim.

Edebiyatın en mükemmel ürünü şiiirdir.

2. Belirtme (Yükleme) Hâli

Evi gördüm.

Pazardan aldığı meyveleri dolaba koydu.

Bahçedeki gülleri koparmayın.

Soruları bitmek bilmiyordu.

Soruları dün çözmemiştik.

Çocuk, bilgisayarı o kadar kurcaladı ki anlatamam.

Bilgisayarı yine hata veriyordu.

3. Yönelme Hâli

Bizi karşılamak için kapıya geldi.

Bugün okula gitti.

Kitabı bin liraya aldı.

4. Bulunma Hâli

Eski İstanbul'da ne güzel evler varmış.

Okullar bu yıl da eylülde açılacak.

Suyu bir yudumda içti.

Siz ayakta kaldınız.

Gözde sanatçılarımızdandı.

5. Ayrılma (Uzaklaşma, Çıkma) Hâli

Ali, evden yeni çıktı.

Birçok seneler geçti dönen yok seferinden.

Gönüldendir şikâyet.

Geçen gün öğrencilerden biri yanıma geldi.

Bu ürünlerden hangisini istediğinizi söyleyin.

Sıradan insanlarla düşüp kalkma diyordu.

Sudan sebeplerle buradan ayrılıp gitti.

Toptan satış

Uzaktan akraba

En içten duygular

Baştan başa bizim bu topraklar.

- masa örtüsü

- masanın örtüsü

- Eskişehir soğuğu

- Eskişehir'in soğuğu

Belirtisiz İsim Tamlaması

- gül reçeli
- cep saati
- Taksim Meydanı
- dağ çamı
- sel baskını
- tespih böceği

- anne sevgisi

- su testisi

- Ziraat Bankası

- Amasya elması

- şeker pancarı

- Naima Tarihi

- El emeği göz nuru bu hediyeı çok beğenmişti.
- Kitap fiyatları giderek artıyor.
- Sanat dünyasında yeni gelişmeler oluyor.
- Bu macera romanı beni çocukluğuma götürdü.
- Onunla lise yıllarından beri tanışıyoruz.

- Tarla kenarlarındaki yaşlı kavak ağaçlarını kestiler.
- Evrak dosyaları dolabın gözünde.
- Evdeki çamaşır makinesi yine mi bozuldu?
- Başvuru dilekçesini okul müdürüne verdi.
- Günümüzde sanat anlayışı değişmeye başladı.

- kuş tüyü yastık
- el işi örtü
- yılan derisi çanta
- Belirtisiz isim tamlamaları niteleme sıfat görevinde kullanılabilir.

- Büyük Millet Meclisi bu aralar çok çalışıyor.
- Serin güz akşamlar oturur dertleşirdik.
- Onarılmayan bahçe duvarı sorun oldu.

Belirtili İsim Tamlaması

- Olayların sebebini bir türlü bulamıyoruz.
- Devlerin dönüşü muhteşem olur.
- Bu bölgenin kışı uzun sürüyor.
- O da kitapların çekiciliğine kapıldı.

- Kasabanın ruhunu yansıtıyordu bu kalabalık meydan
- Bu mektubu isli bir lambanın ışığında yazdınm.
- Kaçan hırsızların peşinden koşmaya başladı.
- Sen hayatımın akışını değiştirdin.
- Koyunları, gecenin ayazından korumak için ağılın kapısını sıkıca kapattı.

- Yaşlı kadının yüzüne ayrılık acısı çökmüştü.
- Kasabanın sokakları yalnızlığı haykırıyordu.
- Günümüzün yazarları bu konuda böyle düşünmüyor.
- Küçük çocuğun saçları simsiyahtı.
- İhtiyar kadının bakışları herkesi hüznlendirdi.

- Sıfatlar belirtili isim tamlamalarında tamlayan ya da tamlananı etkiler.
- Göçmen kuşların yaralı kanatları nice haberler taşır.
- Her sözün temel ve yan anlamı vardır.
- Mavi denizlerin beyaz köpükleriyle dans ediyor martılar.

- Kağıdın arka yüzündeki yazılar okunmuyordu.
- Şarkının son sözleri unutulacak gibi değildi.
- Kentin telaşlı kalabalığı başını döndürdü.

➤ Zamirler isim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanan olabilir.

- Bunların hangisi benim kitabım?
- Kimsenin görüşünü dikkate almazdı.
- Bazılarının parası, bazılarının duası, demişler.
- Bunun da sonu gelecek elbet.
- İnsanların hiçbirini yabancı hissetmiyordu.

Tamlayanı Düşmüş İsim Tamlaması

• benim evim	• bizim evimiz
• senin evin	• sizin eviniz
• onun evi	• onların evleri

- Çantası kaybolmuştu.
- İşlerim henüz bitmedi.
- Defteri çok karışık.
- İsteklerin bir türlü bitmiyor.
- Sorunları hala bitmedi.

- Görüşleriniz bizim için çok önemlidir.
- Sorumluluklarımız bizi hayata bağlayan şeylerdir.
- Toplantıda bu konudaki önerilerimiz değerlendirildi.
- Sözlerimi yanlış anladın sanırım.
- Kafası bu aralar çok karışık.

Tamlananı Düşmüş İsim Tamlaması

- benim evim
- benim evimiz
- senin evin
- sizin eviniz
- onun evi
- onların evleri

- Bütün bunlar sizin içindi.
- Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
- Buradaki eşyaların hepsi onun.
- Bütün bu evraklar kimin?

Tamlanan Eki Düşmüş İsim Tamlaması

- benim evim
- benim evimiz
- senin evin
- sizin eviniz
- onun evi
- onların evleri

- Bizim iş bu hafta bitmeyecek anlaşılır.
- Sizin dersane ne zaman tatile girecek?
- Senin bu tanıdıkla işimiz var anlayacağın.
- Benim arabayı da çeker misin otoparka?

- İsmi – den hal eki tamlayan eki olarak kullanılabilir.
- Öğrencilerden birkaçını çağırır mısınız?
- Resimlerden bazıları hoşuma gitmedi.

- Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir.
- Dante gibi ortasındayız ömrün.
 - Gövdesini dövüyordu dalgalar teknenin.
 - Toprağı ılık ve bereketlidir bu diyarın.
 - Ödedim bedelini kara vedanın.
 - Kanadı bembeyazdı güvercinin.

- Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanan birden çok olabilir.
- Gençlerin fikirleri, olaylara bakışı bizim için önemlidir.
- Motorun bakımı ve onarımı büyük titizlik ister.
- Evin ve büronun kirasını ödemiş.
- Senin ismini, resmini, cismini anamam artık.

Takısız İsim Tamlaması

- çelik kasa
- kâğıt mendil
- taş duvar
- bakır tepsi
- Badem göz
- Kurt adam
- Elma yanak
- İpek saçlar

Zincirleme İsim Tamlaması

- Köy derneğinin binası da yıkılmak üzereydi.
- Traktörün lastiklerinden birisi patlamıştı.

- Bu kahvehane, köyün ihtiyarlarının sohbet mekanıydı.
- Bu okulun açılış töreni ertelendi.
- Planlama dairesinin uzmanlarının önerileri komisyonda kabul edildi.
- Bahar rüzgarının şarkısını dinle.

- Yeşim'in kardeşinin coğrafya defteri kayıpmış.
- Aşk trafiğimin bekçisi olma.
- Bahçe kapısının kilidi değişti.

- Türkiye'nin vatansever insanları...
- Şöhretin renkli dünyasına kendini kaptırmış.
- Milli takımın başarısı hepimizi sevince boğdu.

ÖRNEK

Aşağıdaki dizelerden hangisinin yüklemi ad soylu bir sözcüktür?

- A) Ben köy öğretmeniyim, bir bahçıvanım.
- B) Bütün köy çocuklarını getirin buraya.
- C) Yalnızlıktan kaçarlardı kimse bilmez onları.
- D) Kaya diplerinde açmış çiğdemlere benzer.
- E) Toprağı nasıl örterseniz öylece örtün beni.

ÖSS 1991

ÖRNEK

Burası, yeşilin bin bir tonunu barındıran ağaçlı bir yoldu.

Bu cümlede geçen “yeşilin bin bir tonu” ad tamlamasında tamlayanla tamlananın arasında bir sıfat bulunmaktadır.

Aşağıdakilerin hangisinde buna benzer bir ad tamlaması vardır?

- A) Yoğun sis yüzünden trafik bir süre aksadı.
- B) Adamın kocaman eli radyonun düğmesine uzandı.
- C) Dik yokuştan aşağı doğru hızla iniyordu.
- D) Ön koltuktaki ak saçlı adam uyuyordu.
- E) Çocuk, buğulu camdaki parmak izlerine bakıyordu.

ÖSS 1992

ÖRNEK

‘‘Artık’’ sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad olarak kullanılmıştır?

- A) Yemek hazır, artık sofraya oturabiliriz.
- B) O bardaktaki artık suyu dökebilirsiniz.
- C) Yemek artıklarını değerlendirmemiz gerekir.
- D) Hava ısındı, artık kar yağmaz.
- E) Sus artık, biraz da beni dinle!

ÖSS 1995

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde arasına sözcük ya da sözcükler girmiş bir isim tamlaması vardır?

- A) O kırmızı gülleri kimin için aldığını söylemedin.
- B) Öğrenciler, fen derslerinin boş geçmesinden yakınıyorlar.
- C) Ankara'nın adını yeni duyduğum semtleri var.
- D) Yeni defterini bu kağıtla kaplamalısın.
- E) Türkçe kitabını yarın okula getirirsen iyi olur.

ÖSS 1996

ÖRNEK

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, tamlananı tamlayandan önce söylenmiş bir belirtili ad tamlaması vardır?

- A) Beni, sokağımıza dönen eski, tahta köprüden geçirin.
- B) Müjdeye koşsun komşu çocukları evimize.
- C) Sıcacık tarhana çorbasının içimiyle başlasın sabah.
- D) Kağıtlarla camlarını örteyim pencerelerin.
- E) Eski, ılık akşamlar yağmurla çalsın kapımızı.

ÖSS 1999

ÖRNEK

Tamlayanı düşmüş ad tamlamalarında, tamlanana getirilen -ler, -lar takısı, kimi durumlarda, sonuna geldiği sözcüğün değil, tamlayanın çoğul olduğunu gösterir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uygun bir durum vardır?

- A) Tatilden dönmüşler galiba, çarşıda annelerini gördüm.
- B) Kendisine kalsa eşyalarını hemen toplayacaktı.
- C) Onun yaptıklarını duyunca çok üzölmüşler.
- D) Dostlarımdan ayrılmak, bana çok ağır gelecek.
- E) Yıllardır görüşmediğı arkadaşlarını arıyor.

ÖSS 2008

ÖRNEK

“Tembeller başarılı olamaz.”

Bu cümledeki “tembel” kelimesi “sıfat olduğu halde isim olarak” kullanılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinde böyle bir kelime vardır?

- A) Fidanlar susuz kalmış.
- B) Gençler ağaç dikeyor.
- C) Askerler bahçede spor yapıyor.
- D) Çocuklar eve döner dönmez uyudu.
- E) Arabalar yolun kenarına park edilmiş.

ÖYS 1987

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) Kardeşimin böyle bir şey yapacağını sanmıyordum.
- B) Okulun ne zaman açılacağını bile bilmiyordu.
- C) Arkadaşlarının kitabını bulamayınca çok üzüldü.
- D) Evinin düzenli olmasına özen gösterirdi.
- E) Sarsıntının önce nerede duyulduğu öğrenilemedi.

ÖYS 1987

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zincirleme ad tamlaması vardır?

- A) Filmdeki olaylar İsviçre sınırında geçiyor.
- B) Kitapları, türlerine göre ayırarak kitaplığa yerleştirdim.
- C) Gelecek yıl yaz tatilini Antalya'da geçireceğiz.
- D) Sanatçı, ilk sergisini önümüzdeki hafta İstanbul'da açacakmış.
- E) Serüven romanlarının okuyucusu her yıl biraz daha artıyor.

ÖYS 1991

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad tamlaması ya da sıfat tamlaması yoktur?

- A) Rumeli'ne varıp Edirne'de saraylar kurmuşlar.
- B) Uçsuz bucaksız düzlüklerden geçip gelmişler.
- C) Başlı karlı dağlar aşp buraları yurt edinmişler.
- D) Pınar başlarına, ırmak boylarına yerleşmişler.
- E) Keçi kılından yapılmış çadırlarıyla Anadolu'ya inmişler.

ÖYS 1997

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcük, sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Balıkçılar, saatlerce azgın dalgalarla boğuşmak zorunda kalmışlar.
- B) Barakayı aydınlatan lambanın ölgün ışığı altında okumaya çalışıyordu.
- C) Orası, eskiden bir sürgün yeriymiş.
- D) Esmer ve dolgun yüzüyle annesine çok benziyor.
- E) Büyüdükçe çevresine karşı ilgisiz, suskun bir çocuk olmuş.

ÖYS 1997